

# INHOUD

- 01 De onverwachte ontmoeting
- 02 Het woord dat bleef hangen
- 03 De bron
- 04 De verdwenen archivaris
- 05 De schaduw van de Lange Jan
- 06 Overvaren
- 07 Het Witte Huis
- 08 De sleutel
- 09 De frequentie
- 10 De oerbron
- 11 De naam die bleef terugkomen
- 12 De man uit Amersfoort
- 13 1619
- 14 Monachus
- 15 Onder de preekstoel
- 16 De nacht van de Zuiderzee
- 17 Rutgers van Rozenburg
- 18 Van Duijn
- 19 Lely
- 20 De laatste aantekening van Harting
- 21 Ecco
- 22 De verkeerde frequentie
- 23 De drie tijden
- 24 Victor Rutgersen
- 25 De laatste archiefkamer
- 26 2050
- 27 Dioscorides
- 28 De berekening
- 29 De waarheid
- 30 Aan de andere kant

# TIJDLIJN

1477 – Nova en het eerste historische spoor.

1619 – Bunschoten en Den Haag; Monachus en de verborgen aanwijzingen.

1665 – Eemland en de Eem; de gebeurtenis die later met Ecco wordt verbonden.

1874 – Eemland; Pieter Harting en zijn onderzoek.

1875 – Amersfoort; de verdwenen archivaris.

1885 – Amersfoort; het overlijden en de begrafenis van Harting.

1916 – Eemland; de nacht van de Zuiderzee en de historische Rutgers-lijn.

1978 – Rusthof; het grafmonument van Harting wordt overgebracht.

HEDEN – Marieke, Thomas en Claire reconstrueren het Eemien-spoor.

2050 – Ecco's toekomstlijn en de verkeerde frequentie.

2065 – Dioscorides en de toekomstige onderzoekslijn.

# PROLOOG

## Eemmeer, ergens tussen heden en verleden

De nacht was windstil toen een man langs de Eem liep. Onder zijn jas droeg hij een oud manuscript dat hij uit een verborgen bergplaats had gehaald. Jarenlang had hij geprobeerd te begrijpen waarom zijn familie het boek verborgen hield. Nu wilde hij eindelijk weten wat erin stond. Op een van de laatste bladzijden zag hij een eenvoudig teken: een cirkel, een rechte lijn en drie punten. Daaronder stond een korte waarschuwing. Hij begreep haar niet, maar voelde dat het manuscript niet alleen over het verleden ging. Toen hij de bladzijde omsloeg, veranderde de stilte. Midden in de rivier verscheen een blauwe gloed. Het water begon te bewegen en het manuscript trilde tegen zijn borst. Boven de Eem vormde zich een dunne lichtkring. Achter hem klonk een voetstap. Hij draaide zich om. Niemand. Toen hij terugkeek, was de gloed verdwenen. Op de laatste bladzijde stond één zin: Wie het teken vindt, heeft het verleden niet gevonden. Het verleden heeft hem gevonden. De man keek naar de donkere rivier. Hij wist dat hij iets had ontdekt wat nooit gevonden had mogen worden. Eeuwen later zou iemand zich afvragen waar het allemaal was begonnen. Het antwoord lag hier, aan de Eem. En het had al die tijd gewacht.

# HOOFDSTUK I

## De onverwachte ontmoeting

Bunschoten-Spakenburg – heden Claire trok de deur achter zich dicht zonder nog één keer om te kijken. Ze had zichzelf beloofd dat ze dat niet zou doen, omkijken was iets voor mensen die nog twijfelden, en zij twijfelde niet meer, niet over dit huis, niet over de man die erin achterbleef. Buiten hing een grijze lucht boven de daken van Bunschoten-Spakenburg, het soort lucht dat nooit leek te beslissen of het nog ging regenen of alleen maar dreigde. De regen van die ochtend had de straten donker gemaakt, en het water in de goten glinsterde als een dunne laag olie onder het schaarse licht. Ze bleef even op de stoep staan, haar tas tegen haar borst geklemd, en probeerde haar ademhaling onder controle te krijgen voordat ze haar telefoon tevoorschijn haalde. Er was maar één naam in haar contactenlijst waarbij ze zich op dit moment durfde voor te stellen aan te kloppen: Marieke Hagen. Niet omdat Marieke antwoorden zou hebben, die had niemand, dat wist Claire inmiddels beter dan wie ook, maar omdat Marieke, in de vijftien jaar dat ze elkaar kenden, nooit één keer had geoordeeld voordat ze had geluisterd. Dat was zeldzamer dan mensen beseften. Ze belde. De telefoon ging twee keer over. “Met Marieke.” “Ik ben het.” Een korte stilte, kort genoeg om onopgemerkt te blijven voor wie niet wist waarop te letten. “Claire?” “Kan ik langskomen?” Weer die stilte, en toen: “Natuurlijk. Kom maar meteen.” Claire liet de telefoon in haar zak glijden en merkte pas op dat moment dat

haar hand trilde, niet licht, niet het soort trillen dat wegging met een kop thee, maar iets dieper, iets dat al weken onder haar huid had zitten broeien en nu eindelijk een uitweg had gevonden. Het huwelijk met Mark Rutgers was voorbij. Niet vandaag beëindigd, niet gisteren, de scheidingspapieren waren al drie maanden geleden getekend, maar vandaag, in de auto op weg hierheen, had ze voor het eerst toegegeven aan zichzelf dat de scheiding niet het echte probleem was geweest. De beslissing om te vertrekken was niet gevallen na één ruzie, één verraad, één duidelijk moment waarop alles was gekanteld. Ze was gevallen na maanden van stiltes die te lang duurden, van halve antwoorden op volledige vragen, van gesprekken die eindigden voordat ze goed en wel waren begonnen. Mark had

haar nooit rechtstreeks bedreigd. Hij had haar zelfs nooit rechtstreeks bedrogen, voor zover ze wist. Dat maakte het juist ondraaglijker. Hij was gewoon, geleidelijk, buiten haar bereik geraakt, alsof hij ergens onderweg een deel van zijn leven had afgesloten en de deur achter zich op slot had gedaan zonder haar ooit de sleutel aan te bieden. Ze reed de laatste kilometer naar Mariekes huis met de radio uit, haar gedachten te luid om ruimte te laten voor iets anders. Bij Marieke hoefde ze nooit uit te leggen waarom ze kwam. Dat was, besepte Claire terwijl ze de oprit op reed, precies waarom ze hier was en niet bij haar zus, niet bij een van haar collega's, niet bij wie dan ook die eerst zou willen weten wat er precies aan de hand was voordat ze bereid waren te luisteren. Marieke deed de deur open voordat Claire kon aankloppen, en Claire zag onmiddellijk aan haar gezicht dat er iets was doorgedrongen dat verder ging dan een simpel telefoontje. Marieke had die blik

altijd al gehad, de blik van iemand die gewend was patronen te herkennen in dingen die andere mensen over het hoofd zagen, een beroepsdeformatie na twintig jaar in archieven en op opgravingslocaties. “Kom binnen,” zei Marieke, en deed een stap opzij. Claire hing haar jas over de rugleuning van een stoel maar ging niet meteen zitten. Ze stond in het midden van de woonkamer, omringd door de vertrouwde chaos van Mariekes werk, stapels kopieën, een opengeslagen atlas van de Zuiderzeekust, een oude foto die met een paperclip aan een dossiermap was bevestigd, en voelde zich, voor het eerst in weken, ergens waar de rest van de wereld haar niet kon bereiken. “Het is Mark,” zei ze uiteindelijk. Marieke keek haar aan, niet verbaasd. “Jullie zijn toch al uit elkaar?” “Ja. Maar ik bedoel niet de scheiding.” Claire keek naar haar eigen handen, alsof het antwoord daar ergens tussen haar vingers verstopt zat. “Ik denk dat ik nooit heb geweten met wie ik werkelijk getrouwd was.” Marieke zei niets. Ze kende Claire lang genoeg om te weten dat stilte, op het juiste moment, meer ruimte gaf dan welke vraag dan ook. “De laatste maanden,” ging Claire verder, haar stem lager dan ze had bedoeld, “werd hij anders. Wanneer ik naar zijn familie vroeg, veranderde hij van onderwerp. Namen verdwenen gewoon uit onze gesprekken, alsof ze nooit hadden bestaan. Oude eigendommen mochten niet worden besproken, ik weet niet eens meer welke eigendommen, hij werd al onrustig zodra ik het woord noemde. En soms had ik het gevoel dat hij niet eens naar mij luisterde, maar naar iets dat ergens anders gebeurde, ver weg, iets waar ik part noch deel aan had.” “Welke familie?” vroeg Marieke, en er was iets in haar toon veranderd, een scherpte die er een moment eerder nog niet was geweest.

Claire keek op. “Rutgers.” De naam bleef tussen hen in de lucht hangen, zwaarder dan een enkel woord had moeten zijn. Marieke voelde een herinnering terugkomen die ze niet meteen kon plaatsen, een naam die ze eerder was tegengekomen, niet één keer, maar verspreid over meerdere oude Eemstukken, op plaatsen en in eeuwen die geen enkele logische samenhang met elkaar leken te hebben. De documenten hadden nooit een directe verbinding getoond. Toch was er iets aan die naam blijven knagen, ergens diep in het deel van haar geheugen waar ze onopgeloste puzzels bewaarde voor later. “Waar heb je die naam precies gezien?” vroeg Claire, die de verandering in Mariekes gezicht had opgemerkt. “In oude documenten over de Eem,” zei Marieke langzaam. “Financiële stukken. Kaarten. Aantekeningen in de marge, soms niet meer dan de naam zelf, zonder context. Ik heb er nooit iets van kunnen maken.” Claire knikte, alsof dat ergens bij aansloot op wat ze zelf al vermoedde. “Mark zei ooit dat onze familie al veel langer met deze streek verbonden was dan de meeste mensen dachten.” “En geloofde je hem?” “Ik dacht dat hij het over geschiedenis had.” Claire haalde diep adem, alsof ze zich schrap zette voor wat ze nu ging zeggen. “Nu denk ik dat hij het over zichzelf had.” Ze wilde verdergaan, maar haar hand bewoog vanzelf naar haar hals, een gewoontegebaar dat ze zelf al bijna niet meer opmerkte. Een dunne gouden ketting gleed onder de kraag van haar trui vandaan, en aan het uiteinde ervan hing een kleine gouden hanger. Marieke verstijfde. Het was geen gewone hanger. Aan weerszijden liepen twee gebogen uitsteeksels omhoog, als kleine hoorns, en in het midden vormden de lijnen samen een hartvorm, een gehoornde hartschelp, het soort motief dat Marieke in twintig jaar archiefwerk misschien twee keer eerder had gezien, en dan altijd op

plekken waar ze het niet had verwacht. Marieke stond op. “Waar heb je die vandaan?” Claire keek verbaasd naar de hanger, alsof ze zich er nu pas weer van bewust werd dat ze hem droeg. “Van Mark.” “Wanneer?” “Jaren geleden. Hij gaf hem me op onze trouwdag.” Marieke kwam dichterbij, haar blik strak op de hanger gericht, zonder hem aan te raken. “Heeft hij ooit verteld wat dit teken betekent?” “Nee. Hij zei alleen dat het bij zijn familie hoorde.”

Een koude rilling liep over Mariekes rug, het soort rilling dat niets met de temperatuur van de kamer te maken had. “Claire, ik heb dit teken eerder gezien.” “Waar?” “In oude Rutgersstukken.” Geen van beiden zei nog iets. Marieke liep naar haar archiefkast in de hoek van de kamer, haalde een dunne map tevoorschijn die ze al jaren niet meer had geopend, en legde een oude kopie op de salontafel tussen hen in. Boven een handgeschreven naam stond een klein symbool, de lijnen ouder en minder scherp dan op Claires gouden hanger, maar de vorm onmiskenbaar dezelfde. Claire boog zich voorover. “Dat is hem.” “Ja.” “Maar waarom staat hij daar?” “Dat weet ik nog niet.” Marieke pakte een tweede document uit de map. Ook daarop stond het teken, in een ander handschrift, uit een andere periode. Ze legde een derde ernaast. De documenten stamden uit verschillende decennia, misschien zelfs verschillende eeuwen, dat kon ze zonder nadere datering niet met zekerheid zeggen, maar het patroon liet zich niet ontkennen. “Kijk,” zei Marieke zacht. “De namen veranderen steeds. Het teken niet.” Claire keek van de documenten naar haar eigen hanger en weer terug. “Wat betekent dat?” “Misschien is het geen versiering.” Marieke wees naar het symbool op de

bovenste kopie. “Misschien is het een herkenningsteken.” “Van wie?” Marieke gaf niet meteen antwoord. Ze dacht aan de archiefdozen die ze in de loop der jaren had doorgenomen, aan namen die steeds weer terugkeerden op plekken waar ze niets met elkaar te maken leken te hebben, aan stukken die volgens de officiële catalogus part noch deel van elkaar waren en die toch, stuk voor stuk, diezelfde kleine markering droegen. “Van een familielijn,” zei ze uiteindelijk. Claire liet zich op de bank zakken, alsof haar benen de rest van het gesprek niet meer konden dragen. “Dus Mark wist wat dit was.” “Dat is wat we moeten uitzoeken.” Claire keek naar de hanger die al twaalf jaar tegen haar huid had gerust. “Ik heb hem al die jaren gedragen zonder te weten wat hij betekende.” “Dat maakt jou niet verdacht, Claire,” zei Marieke, en ze meende het. “Maar misschien wel belangrijk.”

Marieke wist dat haar vriendin gelijk had, al kon ze op dat moment nog niet zeggen waarom die zekerheid haar meer angst dan opluchting bezorgde. Ze draaide de oudste van de drie kopieën om. Op de achterkant stond een gedeeltelijke verwijzing naar een Rutgersfamilie die in een later document opnieuw was opgedoken, de naam bijna onleesbaar door de jaren. “Hier,” zei Marieke. Claire boog zich over het papier. “Rutgers.” “Precies.” “En dat teken?” “Staat erboven.” Claire liet haar vingers over haar hanger glijden. “Dus het was geen gewoon cadeau.” “Dat weten we nog niet zeker,” zei Marieke voorzichtig. “Maar ik geloof niet meer dat het toeval is.” Voor het eerst sinds haar scheiding voelde Claire niet alleen verdriet over wat ze had verloren. Ze voelde iets anders daaronder, de ongemakkelijke zekerheid dat haar huwelijk haar

dichter bij een geschiedenis had gebracht die al bestond lang voordat zij Mark ooit had ontmoet, een geschiedenis die haar nu, tegen haar wil, binnen haar bereik had getrokken. Marieke schoof de drie documenten bij elkaar en tikte er peinzend op met haar wijsvinger. “Ik ga eerst alles controleren wat ik heb. We moeten weten waar dit symbool voor het eerst opduikt, wie het gebruikte, en welke namen erbij horen.” Ze stond op en liep naar de archiefkast, trok een tweede, dikkere map tevoorschijn die ze normaal alleen voor haar eigen onderzoek raadpleegde, een verzameling losse aantekeningen, fotokopieën en scans die ze in twintig jaar had verzameld zonder ze ooit systematisch te ordenen, omdat ze nooit een reden had gehad om ze met elkaar in verband te brengen. Nu, met Claires hanger nog op tafel, begon ze ze uit te spreiden op de vloer, alsof ze een puzzel legde waarvan ze de voorstelling nog niet kende. “Kijk hier,” zei ze, terwijl ze een vergeelde scan optilde. “Een inventarislijst van het Regionaal Archief, uit een negentiende-eeuwse schenking. Niemand heeft ooit kunnen achterhalen wie de oorspronkelijke eigenaar van deze stukken was, ze kwamen binnen zonder herkomstvermelding, wat voor die tijd ongebruikelijk was. Ik heb deze lijst jaren geleden gefotografeerd voor een heel ander project, en toen al viel me dit merkteken op, in de kantlijn, zonder enige toelichting.” Ze wees naar een piepklein symbool, nauwelijks meer dan een krabbel, maar onmiskenbaar dezelfde vorm als op Claires hanger. “Waarom heb je er toen niets mee gedaan?” vroeg Claire. “Omdat het geen onderdeel was van waar ik naar zocht,” zei Marieke, met een

zelfverwijt dat ze niet helemaal kon onderdrukken. “Zo werkt onderzoek. Je ziet duizend dingen die niet passen bij je vraag, en je leert ze te negeren, omdat je anders nooit meer klaar bent. Ik heb dit

teken waarschijnlijk tientallen keren gezien in twintig jaar archiefwerk, en elke keer heb ik het weggelegd als ruis.” Ze keek naar Claire. “Tot vanavond.” Claire volgde haar blik naar de stapel documenten op de vloer, naar de fragmenten van een verhaal dat groter leek te worden met elke minuut die verstreek. “Hoeveel van die dingen heb je nog liggen? Dingen die je hebt weggelegd omdat ze niet pasten?” Marieke dacht na, en de vraag alleen al voelde als het optillen van een steen waaronder ze liever niet had willen kijken. “Ik weet het niet,” zei ze eerlijk. “Meer dan ik zou willen toegeven.” “En Mark?” “Mark komt daarna.” Claire keek haar aan. “Waarom niet nu meteen?” “Omdat we eerst moeten weten wat die familie was,” zei Marieke, “voordat we kunnen begrijpen wie Mark werkelijk is.” Buiten trok de bewolking opnieuw dicht boven de Eem, en de laatste rest van middaglicht verdween achter de daken. Marieke bleef naar de gouden hanger kijken die tussen hen in op de tafel lag te glanzen, zonder te beseffen dat dit kleine stukje metaal uiteindelijk een van de belangrijkste sleutels van haar onderzoek zou blijken te zijn, en Claire besepte op haar beurt nog niet dat ze het antwoord al die jaren om haar hals had gedragen, zo dicht bij haar hart dat ze er niet meer naar had omgekeken. Ze bleef nog even zitten voordat ze wilde vertrekken, niet omdat ze Marieke om geruststelling wilde vragen, daarvoor was ze te lang gewend geweest zelf te bepalen wat ze geloofde, maar omdat ze voelde dat er, sinds het moment waarop het teken op tafel had gelegen, iets onherroepelijk was veranderd. De hanger die twaalf jaar lang niet meer dan een herinnering aan

haar huwelijk was geweest, had in de tijd van een enkel gesprek een compleet andere betekenis gekregen. Ze dacht aan Mark, aan de stiltes die ze had leren verdragen, aan de momenten waarop hij een

gesprek over zijn familie abrupt had afgebroken zonder uitleg. Misschien had hij gezwegen om haar te beschermen. Misschien had hij gezwegen omdat hij zelf niet wilde dat ze verder vroeg. Voor het eerst durfde ze toe te laten dat beide verklaringen tegelijk waar konden zijn, en dat die twee waarheden elkaar niet uitsloten. Toen ze buiten haar fiets pakte, keek ze nog één keer om naar het raam van Mariekes huis. Binnen brandde licht, warm en gestaag tegen de invallende schemering. Claire wist, terwijl ze wegfietste door de nog natte straten van Bunschoten, dat het onderzoek dat vanavond was begonnen nu ook haar eigen geschiedenis was geworden, en dat ergens, in een huis dat ze twaalf jaar lang

haar thuis had genoemd, een man zat die wist dat zij het teken droeg, en die er tot nu toe voor had gekozen daar niets over te zeggen.

Toen Claire haar jas aantrok, draaide Marieke de hanger nog eenmaal om. Aan de achterzijde stonden drie kleine tekens en daaronder een reeks cijfers. Met het vergrootglas werd één aanduiding leesbaar: ISO 4217. Marieke herkende de code, maar niet de reden waarom die in een familiesieraad was verwerkt. “Mark zei dat deze van zijn moeder was,” zei Claire. Marieke keek op. “Dan kan dit ouder zijn dan jullie huwelijk. Misschien veel ouder.” Ze liet de hanger los. “Draag hem voorlopig. Vertel niemand wat we hebben gezien.” Claire sloot haar hand om het goud. Voor het eerst voelde het sieraad niet meer als een herinnering aan haar huwelijk. Het voelde als iets dat iemand ooit bewust voor de toekomst had bewaard.

## HOOFDSTUK 2

### Het woord dat bleef hangen

Bunschoten– heden Marieke werd wakker met één woord in haar hoofd, scherp genoeg om haar uit een onrustige slaap te trekken voordat haar wekker was afgegaan: Eemien. Ze had het woord de avond ervoor voor het eerst gezien, ergens tussen de kopieën die ze naast Claires hanger had uitgespreid, en het had zich sindsdien vastgezet op een plek waar ze het niet meer kon negeren. Tegen de tijd dat ze bij het Streekarchief Eemland aankwam, had ze al een lijst met vragen die langer was dan de tijd die ze ervoor had uitgetrokken. De archiefzaal had niets van de dramatiek die mensen zich voorstelden bij het woord “geheim”. Er stonden tafels onder tl-verlichting, metalen kasten vol mappen, en de enige geluiden waren het zachte geritsel van papier en af en toe het gezoem van een kopieerapparaat verderop in de gang. Juist die gewoonheid maakte het voor Marieke ongemakkelijk. De geschiedenis had geen dreigende muziek nodig om gevaarlijk te zijn. Ze hoefde alleen maar te wachten tot iemand, op een willekeurige dinsdagochtend, de juiste bladzijde omsloeg. Thomas kwam tegenover haar zitten met twee bekers koffie uit de automat, zette er een voor haar neer, en volgde haar blik naar het dossier dat ze al open had liggen. “Hier,” zei ze, en wees naar een regel die met potlood was onderstreept door een onbekende hand, lang voor haar tijd. “E-27 is nooit verdwenen. Dit is het moment waarop het verhaal verandert.” Thomas keek niet naar haar, maar naar de regel zelf, zijn hoofd licht schuin.

“Of waarop wij denken dat het verandert.” “Je blijft dat zeggen.” “Omdat jij het blijft vergeten.” Er lag geen verwijt in zijn stem, alleen de vertrouwde plaagstoot van iemand die al jarenlang met haar samenwerkte en precies wist wanneer ze te snel een conclusie trok. Ze had de vorige avond, na het gesprek met Claire, amper geslapen, en was voor zonsopgang al begonnen met het opzoeken van de naam Pieter Harting, Utrecht, negentiende eeuw, een figuur die ze kende uit haar studietijd maar nooit eerder in verband had gebracht met de Eem. Ze had zichzelf gedwongen de tijd te nemen om de manier waarop negentiende-eeuwse archieven georganiseerd waren opnieuw te doorgronden, in plaats van meteen naar conclusies te springen. Dat was een discipline die ze zichzelf al vroeg in haar carrière had aangeleerd: wie een oud document alleen leest om zijn eigen theorie bevestigd te zien, eindigt met precies dat en niets meer. Ze noteerde daarom eerst, zonder interpretatie, wat er letterlijk stond.

Geen portalen. Geen voorspellingen. Geen geheime organisatie, alleen namen, jaartallen, plaatsen en droge wetenschappelijke observaties. Pas in een tweede kolom noteerde ze wat die feiten volgens haar konden betekenen. Het verschil tussen die twee kolommen groeide met elke bladzijde die ze doornam. En toch, hoe strikt ze zichzelf ook probeerde te houden aan die scheiding, bleven de lijnen tussen beide kolommen elkaar raken. Schelpen. De Eem. Het Eemien, de geologische periode waarnaar het hele dossier vernoemd leek, zonder dat iemand had uitgelegd waarom. Toen verscheen er iets dat volgens geen enkele logica kon kloppen: Pieter Harting, 2065.

Marieke lachte er in eerste instantie om. Een schrijffout, dacht ze. Een verkeerd overgetypt jaartal, misschien een negentien die per ongeluk een twintig was geworden. “Wat als we het helemaal verkeerd bekijken?” vroeg Thomas, die over haar schouder was komen meelesen. Ze keek op. “Hoe bedoel je?” “We zoeken naar één oorzaak voor dit alles. Misschien is er geen enkele oorzaak.” Hij wees naar de kaarten die tussen hen in lagen uitgespreid, elk met een eigen reeks metingen. “Misschien moet alles tegelijk gebeuren, water, wind, druk, temperatuur, elektrische activiteit. Misschien is geen van die factoren op zichzelf bijzonder. Alleen de combinatie.” Marieke dacht aan de onderstreepte regel. “Een venster.” “Precies.” Thomas knikte, alsof hij haar gedachte had zien vormen voordat ze hem had uitgesproken. “Geen deur die iemand opent. Een moment dat zichzelf opent, of het nu iemand uitkomt of niet.” Toen kwamen ze bij de titel die alles zou veranderen: De Dr. Dioscorides. De toegang tot het bijbehorende dossier bleek beperkt, niet vanwege ouderdom of kwetsbaarheid van het papier, maar door een expliciete blokkade in het systeem. Drie onderliggende dossiers ontbraken. Niet vernietigd, zo bleek uit de begeleidende notitie. Verwijderd. Een woord dat, wanneer Marieke het aan de archivaris voorlegde, ook hem deed fronsen. “Verwijderd is niet hetzelfde als kwijtgeraakt,” zei de archivaris, een man van in de zestig die het grootste deel van zijn loopbaan in deze zaal had doorgebracht. “Verwijderd betekent dat iemand er, lang na de oorspronkelijke registratie, met toestemming, of zonder, bij is geweest.” Marieke voelde hoe haar gebruikelijke professionele afstand langzaam veranderde in iets persoonlijkers, iets dat dichterbij urgentie lag dan bij nieuwsgierigheid. Ze had die verschuiving vaker meegemaakt in haar carrière,

maar zelden zo snel, en nooit met zoveel onrust. Ze vroeg de archivaris om alles wat het streekarchief bezat over Harting zelf,

los van het geblokkeerde dossier, een verzoek dat, tot haar opluchting, geen enkele weerstand opriep. Binnen een kwartier lag er een dunne, maar authentieke biografische map voor haar: Pieter Harting, geboren 1813 in Rotterdam, hoogleraar dierkunde, plantkunde en geologie aan de Universiteit Utrecht, een van de meest veelzijdige natuurwetenschappers die Nederland in de negentiende eeuw had voortgebracht. Hij had gepubliceerd over microscopie, over fossielen, over de bodemgesteldheid van de Lage Landen, een imposante hoeveelheid werk voor één mensenleven, verspreid over tientallen tijdschriften en monografieën die Marieke, als historica, met oprechte bewondering doorbladerde. “Hij was geen randfiguur,” zei ze hardop, meer tegen zichzelf dan tegen Thomas. “Dit was een van de meest gerespecteerde wetenschappers van zijn tijd. Lid van de Koninklijke Akademie. Corresponderend met geleerden door heel Europa.” “Wat maakt dat voor verschil?” vroeg Thomas. “Het verschil,” zei Marieke, “is dat zo iemand zijn reputatie niet zomaar op het spel zette voor een vergissing. Als Harting een jaartal als 2065 heeft laten staan in een officieel onderzoeksdocument, dan was dat geen tikfout van een klerk. Mannen als hij controleerden hun eigen werk drie keer voordat het de deur uitging.” Ze bladerde verder, op zoek naar iets dat de puzzel completer kon maken, en vond het bijna toevallig: een korte vermelding, in een necrologie uit 1885, over een merkwaardige gewoonte die Harting in zijn laatste levensjaren had ontwikkeld, nachtelijke veldwerkexpedities, alleen, zonder

assistenten, naar een gebied dat de necrologieschrijver alleen aanduidde als “de omgeving van de Eem, waar de professor naar eigen zeggen ‘iets zocht wat de wetenschap nog niet had leren zien’.” “Dat citaat staat letterlijk in zijn necrologie?” vroeg Thomas, ongelovig. “Letterlijk,” bevestigde Marieke. “Zijn collega’s vonden het blijkbaar excentriek genoeg om te vermelden, maar niet verontrustend genoeg om verder te onderzoeken. Zo gaat dat vaak met geniale mensen op hun oude dag, de wereld schrijft het toe aan ouderdom, aan een laatste, onschuldige obsessie, en niemand vraagt door.” “Als je mij ooit moet tegenhouden,” zei ze tegen Thomas, half serieus, half als grapje om de spanning te breken, “doe het dan gewoon.” Hij keek haar aan, zonder de scherts te beantwoorden. “Dat belooft ik.” Het klonk als een eenvoudige afspraak tussen twee collega’s. Voor beiden voelde het, op dat moment, al als iets met meer gewicht dan dat. Ze bladerden verder, tot ze bij een onderzoeksrapport kwamen dat gewijd was aan een locatie bij het Eemmeer: thermische anomalieën, elektromagnetische metingen, en, onderaan, bijna terloops vermeld, biologisch materiaal. Marieke voelde haar maag samentrekken nog voordat ze de volgende zin had gelezen.

De archivaris, die inmiddels naast haar was komen staan, boog zich over het scherm. “Er staat nog iets.” Hij scrolde verder. Het onderzochte biologische materiaal vertoont eigenschappen die niet overeenkomen met eerder gedocumenteerde organismen. Daaronder, in dezelfde droge wetenschappelijke toon: Het organisme lijkt in staat zelfstandig elektrische stroom te genereren. Marieke staaarde naar het scherm. “Wie heeft dit geschreven?”

De archivaris zocht de naam op onderaan het document. “Pieter Harting.” Dat kon niet. En toch stond de naam er, onmiskenbaar, gevolgd door hetzelfde onmogelijke jaartal: 2065. Marieke schreef drie codes over in haar eigen notitieboek, E-23, E-27, E-28, met de precisie van iemand die wist dat ze zojuist iets had aangeraakt dat groter was dan waarvoor ze die ochtend naar het archief was gekomen. Toen ze na sluitingstijd naar buiten liep, zag ze een donkere auto aan de overkant van de straat staan, motor draaiend, geen bestuurder zichtbaar door de weerspiegeling van de avondlucht in de voorruit. Op het moment dat ze de laatste treden van de archieftap nam, kwam de auto langzaam in beweging, niet abrupt, niet opvallend, maar met een timing die te precies was om toeval te zijn. Diezelfde avond ontving ze een bericht op haar telefoon, van een nummer zonder naam: E-27 IS NOOIT VERDWENEN. Even later een tweede: HET IS ALTIJD BEWAARD. En daarna een derde, korter en dwingender dan de vorige twee: IEMAND WEET WAAR. Marieke werkte die nacht door tot ver na middernacht, de gegevens telkens opnieuw uitwerkend, verschillende historische schrijfwijzen voor data naast elkaar leggend, oude tijdsnotaties controlerend tegen wat ze al wist over de negentiende-eeuwse bureaucratie. Eén overeenkomst kon toeval zijn. Twee waren interessant genoeg om te noteren. Bij drie kon ze niet meer normaal ademen. Toen de vierde aansluiting zich aandiende, schoof ze haar stoel achteruit en bleef ze doodstil zitten, niet triomfantelijk, maar met de vreemde, zware zekerheid dat ze naar iets keek dat al veel langer bestond dan haar eigen leven, misschien wel langer dan alle levens die ze in haar carrière ooit had proberen te reconstrueren. Het laatste dat ze die nacht onderstreepte was dezelfde zin waarmee de dag was

begonnen: E-27 is nooit verdwenen. Ze bleef er nog lang naar staren. Een historicus reconstrueert normaal gesproken wat er is gebeurd. Wat haar nu resteerde was iets ingewikkelders: begrijpen waarom bepaalde informatie was bewaard, en waarom andere informatie juist met opzet was verwijderd. E-27 was daardoor niet langer een losse aanwijzing. Het was het spoor van een keuze, een keuze die iemand ooit had gemaakt over wat het waard was om te onthouden, en die een ander, later, misschien had proberen ongedaan te maken.

Thomas kwam de volgende ochtend vroeg naar haar toe, zag haar gezicht, en zei: “Je kijkt alsof je een antwoord hebt gevonden.” “Nee,” zei Marieke. “Ik heb een betere vraag.” “Dat klinkt gevaarlijker.” Ze vertelde hem wat haar die nacht had beziggehouden, dat geschiedenis nooit zonder mensen tot ons komt. Iemand schrijft een zin op. Iemand kiest een woord in plaats van een ander. Iemand besluit een document te bewaren, en soms besluit iemand juist niets op te schrijven. De verdwenen dossiers waren daarom niet alleen een praktisch probleem voor haar onderzoek. Ze waren een psychologisch probleem: hoe meer ze vond, hoe minder zeker ze wist wie ze nog kon vertrouwen, de archivaris die haar hielp, de collega die haar toegang gaf, zelfs de bronnen zelf, die haar konden leiden naar een waarheid of net zo goed naar iemand anders se versie daarvan. Buiten veranderde het ochtendlicht boven de Eem, kalm en onaangedaan door alles wat er onder haar oppervlak lag te wachten. Marieke had in de afgelopen dagen geleerd om naar dat water niet langer als decor te kijken. Water onthield zelf geen verhalen; mensen deden dat, en zij gaven die verhalen door tot niemand meer precies wist waar het feit ophield en de legende

begon. Misschien was dat, dacht ze, precies de reden waarom dit mysterie zo lang intact had kunnen blijven, niet omdat het perfect verborgen was geweest, maar omdat het, generatie na generatie, telkens een klein beetje opnieuw werd vergeten. Die twijfel liet ze voortaan toe als onderdeel van haar methode, wetend dat ze haar eigen onrust nooit mocht verwarren met bewijs. Ze schreef, aan het einde van die tweede dag, drie woorden onder elkaar in haar notitieboek: FEIT. AANWIJZING. VERMOEDEN. Onder FEIT: de drie verwijderde dossiers. Onder AANWIJZING: E-27 is nooit verdwenen. Onder VERMOEDEN: de foutieve jaartalvermelding bij de naam van Pieter Harting. Ze staarde lang naar die drie regels. Het onderscheid tussen wat ze wist, wat ze vermoedde en wat ze hoopte, was het enige dat haar onderzoek nog betrouwbaar hield. Maar terwijl ze ernaar keek, voelde ze de afstand tussen de drie categorieën met de dag kleiner worden. “Als dit klopt,” zei ze tegen Thomas, die naast haar was komen zitten, “is het Protocol ouder dan we dachten.” Hij antwoordde niet meteen. Toen hij het deed, klonk zijn stem zachter dan ze van hem gewend was. “Misschien is het ouder dan alle documenten die we nog bezitten.” De zin bleef tussen hen hangen, net als de naam Rutgers een dag eerder tussen haar en Claire had gehangen. Marieke liep later die avond alleen langs

het water, de telefoon met de drie anonieme berichten nog altijd in haar zak, en beseftte dat het gevaar niet uitsluitend school in wat zij en Thomas nog zouden ontdekken. Het school evenzeer in wat anderen, wie die anderen ook mochten zijn, al wisten, en al bereid waren te doen om te voorkomen dat het ooit aan het licht kwam. Ze bleef staan bij een bankje aan de

oever, een plek waar ze als kind vaak met haar vader had gezeten wanneer hij haar meenam op zijn wandelingen langs de rivier, lang voordat ze ooit had vermoeden dat dit water iets anders bevatte dan de gewone, geruststellende aanwezigheid van thuis. Ze dacht aan hem nu, aan hoe hij haar had geleerd geduldig te zijn met oude stenen en oude papieren, hoe hij haar had voorgehouden dat de geschiedenis nooit haast had, dat zij degene was die zich moest aanpassen aan het tempo van wat er te vinden viel, niet andersom. Die avond, voor het eerst sinds ze aan dit onderzoek was begonnen, voelde ze het gewicht van een geheim dat groter was dan zichzelf niet alleen als last, maar ook als een merkwaardige vorm van intimiteit, alsof de Eem haar, na jaren van oppervlakkig voorbijlopen, eindelijk had uitgenodigd om echt te kijken. Ze wist niet of dat gevoel haar geruststelde of nog banger maakte. Misschien, dacht ze terwijl ze eindelijk naar huis liep, was het allebei tegelijk, en misschien was dat precies hoe het hoorde te voelen wanneer een mens voor het eerst beseft dat de wereld dieper was dan hij zijn hele leven had aangenomen.

# HOOFDSTUK 3

## De bron

Eemland– 1874 De ochtendmist hing zo laag boven de Eem dat de oevers leken te zweven tussen water en lucht. Pieter Harting stond voorin op het dek van de onderzoeksboot, zijn handen om de reling geklemd, en keek naar het water met de onverzettelijke aandacht van een man die weigerde te geloven dat de natuur toeval kende. Achter hem klonk het gestage geluid van een lier die kabel vierde, meter voor meter, terwijl zijn team de peilingen voorbereidde die hij al drie dagen liet herhalen. “Dieper,” zei hij zonder om te kijken. “Nog twee vadem.” Zijn assistent, de jonge Van Dorsten, gehoorzaamde zonder tegenspraak, Harting had in Utrecht al jaren de reputatie van een man die zijn medewerkers uitputte, maar nooit meer van hen vroeg dan hij bereid was zelf te geven. Hij was drieënzestig, zijn baard grijzer dan het jaar daarvoor, maar zijn blik had nog altijd de scherpste van iemand die zich niet met een half antwoord tevreden stelde. Op de plek waar ooit de oude Eemzee had gelegen, negen eeuwen voor onze jaartelling volgens zijn eigen berekeningen, lag onder een dikke laag klei een gesteentelaag die niet klopte, niet qua samenstelling, maar qua temperatuur. Hij had de metingen al drie keer laten herhalen voordat hij ze durfde te vertrouwen. “Professor.” Van Dorsten kwam aanlopen met een thermometer die trilde in zijn hand, niet van de kou. “Ik heb het opnieuw gemeten. Twee vadem lager dan gisteren, en de afwijking is groter geworden.” Harting nam het instrument over en las de schaalverdeling: acht graden warmer dan het omringende water. Op die diepte, in die stroming, was

dat zonder externe warmtebron eenvoudigweg onmogelijk. Er was in deze streek geen vulkanische activiteit bekend, geen ondergrondse waterader die de geologische kaarten vermeldde, niets dat dit kon verklaren. “Haal het net op,” zei hij. “Ik wil zien wat daar beneden zit.” Het duurde bijna een uur voordat het net weer aan boord kwam, zwaar van sediment en schelpresten. Harting liet de inhoud uitspreiden op een zeildoek en ging op zijn knieën zitten, zoals hij als jongen had gedaan op de kwelders bij Enkhuizen, toen zijn vader hem meenam om schelpen te zoeken. Tussen het marine slib, half verscholen onder een laag zwarte klei, lag iets dat geen schelp was. Het had de vorm van een netwerk, draadachtige structuren, donkerder dan het omringende sediment, vertakt als de wortels van een boom, maar dan met een symmetrie die bijna geometrisch aardeed. In veertig jaar wetenschap had

Harting nog nooit iets vergelijkbaars gezien. “Wat is dat?” vroeg Van Dorsten. “Dat,” zei Harting, “gaan we uitzoeken.” Onder de microscoop die hij, tegen het protest van de bemanning in, speciaal voor deze expeditie had laten meenemen, bleek het weefsel, want weefsel was het, geen mineraal, een celstructuur te bezitten die aan niets bekends deed denken. Geen plantencel. Geen dierlijke cel. Iets ertussenin, of iets dat de hele indeling tartte. Toen zijn metalen pincet het preparaat per ongeluk raakte, sprong er een blauwachtig vonkje over, klein, amper zichtbaar in het daglicht, maar Harting had het gezien, en Van Dorsten ook. “Heeft dat organisme zojuist...” Van Dorsten maakte de zin niet af. “Elektriciteit gegenereerd,” zei Harting. Zijn stem klonk vlakker dan hij zich voelde. “Ja. Dat heeft het.” Ze herhaalden de proef, eerst

voorzichtig met een geïsoleerde naald, daarna met een galvanometer die Harting had meegenomen voor een heel ander doel, het meten van elektrische activiteit in de bodem, een hobby die zijn Utrechtse collega's als excentriek beschouwden. De naald sloeg fors uit, alsof er een kleine batterij op was aangesloten. "Laden," zei Harting, terwijl hij de metingen herhaalde. "Wachten. Ontladen. Het patroon is regelmatig." Hij schreef in zijn notitieboek, met de rechte, gedisciplineerde hand die zijn collega's van hem kenden: Natuurlijke energiebron? Organisme vertoont periodieke elektrische activiteit, versterkt door warm, mineraalrijk water. Vraagt nadere studie. Mogelijk uniek in de wetenschap. Hij onderstreepte het laatste woord twee keer. Tegen de avond, toen de bemanning het kamp had opgeslagen aan de oever bij Eemnes, merkte Harting voor het eerst de vreemdeling op. De man stond op enige afstand tussen de rietkragen, roerloos, alsof hij daar al uren had gestaan zonder dat iemand hem had opgemerkt. Zijn kleding klopte niet met de tijd, geen boerenkiel, geen stadse jas, maar een snit die Harting niet kon thuisbrengen, strak en functioneel op een manier die niets met 1874 te maken leek te hebben. "Kan ik u helpen?" riep Harting. De man liep dichterbij, langzaam, met de voorzichtigheid van iemand die wist dat hij ongewenst was. "U moet stoppen met boren," zei hij. "Wie bent u?" "Iemand die weet wat u gevonden hebt." De vreemdeling keek naar het water, naar de plek waar het net had gehangen. "U hebt het organisme gevonden." Harting voelde de haren in zijn nek overeind komen, niet uit angst, maar uit

de instinctieve waakzaamheid van een man die zijn hele leven had besteed aan het onderscheiden van feit

en verzinsel. “Als u wilt dat ik u geloof, zult u met meer moeten komen dan een waarschuwing. Met welke naam moet ik u aanspreken?” De man glimlachte, zonder vreugde. “Een naam zou u alleen maar aan het verkeerde spoor zetten, professor. Noem mij voorlopig niemand. Er komt een dag dat u zelf een naam voor mij zult kiezen, en die dag ligt verder in de toekomst dan u vanavond kunt bevroeden.” “En waar komt u vandaan, als ik vragen mag?” “Tweeduizend vijfenzestig.” Er viel een stilte die alleen werd doorbroken door het geklots van water tegen de romp van de onderzoeksboot. Van Dorsten, die op enige afstand had staan luisteren, deed een stap naar voren alsof hij wilde ingrijpen, maar Harting stak zijn hand op. “Dat is een vreemde grap voor een avond als deze,” zei Harting. “Het is geen grap. En ik weet dat u me niet gelooft, nog niet.” De vreemdeling liet zijn blik over het kamp gaan, over de instrumenten, de opengeslagen notitieboeken op de tafel. “Maar ik kan u dingen vertellen die ik onmogelijk zou kunnen weten, tenzij ik de waarheid spreek.” “Vertel dan.” “Over drie weken schrijft uw dochter u vanuit Leiden. Ze zal u vertellen dat ze zwanger is, en ze zal bang zijn voor uw reactie, omdat de vader een man is wiens naam u afkeurt. U zult haar antwoorden dat uw enige zorg is dat zij gelukkig wordt. Dat weet niemand behalve u en haar, professor Harting. Nog niet.” Harting voelde de grond onder zijn overtuigingen verschuiven. Die brief had hij nog niet ontvangen. Niemand kon dat weten, niet zijn assistenten, niet zijn collega’s in Utrecht, niemand die hij kende. “Wie heeft u dit verteld?” vroeg hij, en voor het eerst die avond klonk zijn stem onzeker. “Uw eigen archief,” zei de vreemdeling. “In de tijd waaruit ik kom, is uw correspondentie bewaard gebleven. Ik heb hem gelezen, lang voordat u hem schrijft.” Hij vertelde meer

die avond, terwijl de bemanning zich op eerbiedige afstand hield en de mist optrok van de rivier alsof zelfs de natuur wilde meeluisteren. Hij sprak over een storm boven de Eem, over water dat begon te bewegen zonder wind, over een lichtkring die zich vormde tussen hemel en rivier. Over mensen die vóór hem door hetzelfde verschijnsel waren gegaan, een vrouw genaamd Nova, in het jaar 1477, en een man bekend als Ecco, in 1665. Drie momenten. Eén verschijnsel. “Het organisme dat u vandaag hebt gevonden,” zei de vreemdeling, “is niet

het portaal zelf.” “Wat is het dan?” “Een onderdeel. Van een systeem dat groter is dan wij beiden kunnen bevatten.” Hij keek Harting recht aan. “En er zijn mensen die dat systeem willen bezitten. Niet begrijpen. Bezitten.” “Wie?” De vreemdeling zweeg langer dan Harting prettig vond. “Een familie,” zei hij ten slotte, “die de naam nog niet draagt die u ooit zult herkennen. Maar de lijn bestaat al. En ze is geduldig.” Harting stond die nacht lang alleen op het dek en dacht na over wat hij met deze kennis moest doen. Een wetenschappelijk verslag was ondenkbaar, geen enkel tijdschrift zou zijn reputatie sparen als hij schreef over een elektriciteit opwekkend organisme en een bezoeker uit het jaar 2065. Maar zwijgen voelde als verraad aan de waarheid zelf. Tegen zonsopgang had hij een besluit genomen. Hij zou schrijven. Niet als wetenschapper, maar als verteller, een roman, verpakt in fictie, waarin de waarheid verborgen zou liggen tussen de regels voor wie wist waarnaar te zoeken. Hij zou het Anno 2065 noemen, en hij zou het niet onder zijn eigen naam publiceren, maar onder een pseudoniem dat hij die ochtend, terwijl de zon over de Eem opkwam, voor zichzelf koos: Dr. Dioscorides, naar de Griekse arts en

apotheker uit de eerste eeuw wiens werk hij als jongeman had bestudeerd. Een schuilnaam die niemand ooit met hem in verband zou brengen, en die tegelijk, voor wie ooit de naamloze vreemdeling aan de oever van de Eem zou ontmoeten, een stille echo zou zijn van die ene nacht die zijn hele wereldbeeld had omgegooid. Wat hij niet wist, die ochtend aan de oever van de Eem, was dat iemand al had geluisterd, iemand die de waarde van zijn ontdekking beter begreep dan hijzelf, en die vastbesloten was ervoor te zorgen dat dit geheim nooit voor het grote publiek bestemd zou zijn. Drie dagen later, toen Harting zijn eerste aantekeningen wilde overdragen aan het Utrechts Genootschap, bleken twee bladzijden uit zijn notitieboek te ontbreken. Niet gescheurd. Niet vernietigd. Zorgvuldig, bijna onzichtbaar, uitgesneden met een scherp mes. Harting zei er tegen niemand iets over. Maar vanaf die dag droeg hij zijn notitieboek dag en nacht bij zich, en begon hij, voor het eerst in zijn leven als wetenschapper, over zijn schouder te kijken voordat hij een deur achter zich sloot. Hij liet, in de weken die volgden, een tweede, identiek notitieboek aanleggen, niet als vervanging, maar als afleiding, gevuld met de gewone, onschuldige metingen die elke geoloog van zijn statuur zou bijhouden: bodemsamenstellingen, temperatuurschommelingen, niets dat een

buitenstaander zou doen vermoeden dat er meer te vinden was. Het echte notitieboek, met de aantekeningen over het organisme en de vreemdeling aan de oever, verborg hij in de dubbele bodem van zijn reiskist, een constructie ontworpen door een meubelmaker in Utrecht die nooit vroeg waarom een gerespecteerd hoogleraar zo'n voorziening nodig had.

Van Dorsten, die als enige getuige was geweest van die avond aan de Eem, kreeg van Harting het uitdrukkelijke verzoek nooit met iemand over de vreemdeling te spreken, een verzoek dat de jonge assistent, tot zijn eigen verbazing, zonder morren accepteerde, alsof ook hij intuïtief aanvoelde dat sommige kennis niet voor iedereen bestemd was. Pas jaren later, toen Van Dorsten zelf een gevestigd geoloog was geworden, zou hij in een privébrief aan een studievriend een terloopse zinsnede opschrijven over “die vreemde avond bij Eemnes, waarover de professor mij tot zijn dood zwijgen liet”, een brief die, toevallig of niet, precies in dezelfde archiefcollectie terecht zou komen waarin Marieke, honderdvijftig jaar later, haar eerste aanwijzingen zou vinden. Wat noch Harting, noch Van Dorsten die avond konden weten, was dat de twee uitgesneden bladzijden niet vernietigd waren. Ze waren, met dezelfde zorgvuldigheid waarmee ze waren verwijderd, ondergebracht in een ander archief, een verzameling die pas generaties later de naam Rutgers zou dragen, en die de eerste, tastbare aanwijzing zou vormen van een familie die haar interesse in het fenomeen al veel langer had gekoesterd dan Harting zich ooit had kunnen voorstellen. De bladzijden zelf verdwenen niet uit de geschiedenis. Ze verdwenen alleen uit het zicht van wie geen toegang had tot de plekken waar macht haar geheimen bewaarde. De expeditie keerde drie dagen later terug naar Utrecht, officieel met niets meer dan een reeks interessante, maar verklaarbare geologische waarnemingen over de bodemsamenstelling van het voormalige Eemzee-gebied. Harting publiceerde dat najaar een kort, technisch artikel over temperatuurafwijkingen in diepe waterlagen, een stuk dat zijn collega’s als degelijk maar weinig opzienbarend beschouwden, en dat, voor

zover iemand ooit kon nagaan, geen enkel verband legde met wat hij werkelijk had gevonden. Alleen in de kantlijn van zijn privéaantekeningen, die hij zorgvuldig gescheiden hield van alles wat voor publicatie bestemd was, bleef het echte verhaal bewaard, wachtend op een lezer die honderdvijftig jaar later geduldig genoeg zou zijn om de kantlijnen net zo aandachtig te lezen als de hoofdtekst.